

פרוטוקול מס' 215

פשיבת ועדת החינוך והתרבות
שהתקיימה ביום ב', ט' בתמוז תשל"ג - 9.7.1973, בשעה 11.00.

נ כ ח ו :

- חברי הועדה:
- א. רימלט - היו"ר
  - ב. אליעד
  - ז. הרמן
  - מ. ידיד
  - א. כץ
  - ע. פינברג-סירני
  - מ. פרוש

- מוזמנים:
- חה"כ מ. ביבי
  - א. שמואלי - משנה למנכ"ל משרד החינוך והתרבות
  - ש. עדיאל - מנכ"ל עליית הנוער
  - י. שרלין - מנהל המחלקה לטיפול בתלמיד, משרד החינוך והתרבות
  - ב. נסים - משרד החינוך והתרבות
  - ד"ר ליסק - האוניברסיטה העברית
  - ר. פינק - רכזת מידע, הכנסת

מזכירת הועדה: ד. פלר

רשמה: מ. כהן

סדר-היום:

דברי הספד לזכרו של פרופ' ב.צ. דינור ז"ל;
הצורך בהקמת פנימיות לילדים ממשפחות המצוקה -
הצעה לסדר-היום של חה"כ מ. ביבי

- 491 -

(מקבל ביום 17.7.73)

דברי הספד לזכרו של פרופ' ב.צ. דינור ז"להיו"ר א. רימלט:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הועדה.

נקום לזכרו של פרופ' דינור, שהיום מובא למנוחות. פרופ' דינור היה אחד מגדולי ההיסטוריונים בדורנו. הוא פיענח תקופות רבות בתולדות העם והאיר בצורה מקורית הרבה מאורעות והרבה תהליכים בהיסטוריה, כפי שהוא ראה אותם. היה שר החינוך. בימיו נתקבל חוק החינוך הממלכתי בעזרתו הפעילה. הוא היה איש מדע ואיש חינוך, איש הלכה ואיש המעשה בחינוך, ואין לשכוח שהיה גם איש ציבור הער לבטיות הציבור על כל שכבותיו.

בימים הקרובים יכתב וידובר לא מעט על פעלו של האיש, שהלך מאתנו שבע ימים ומעש גדול.

(חברי הועדה כיבדו בקימה את זכרו של פרופ' דינור ז"ל)

- - - - -

הצורך בהקמת פנימיות לילדים ממשפחות המצוקה - הצעה לסדר-היום של חה"כ ס. ביביהיו"ר א. רימלט:

אני מקדם בברכה את מר עדיאל, מנכ"ל מפעל החינוך של עליית הנוער. נבקשו למסור לנו על החינוך הפנימייתי במסגרת עליית הנוער, ואם ירצה - להקדיש גם דברים לחינוך הפנימייתי, לאפשרויות הרחבתו, לצרכי הרחבתו.

ש. עדיאל:

אחלק את דברי לשלושה חלקים: בחלק הראשון אנסה לתאר מהי האוכלוסייה של עליית הנוער, אותה אוכלוסייה הנוגעת לנושא הספציפי שעליו אנו דנים; בחלק השני אדבר על הקליטה של אוכלוסייה זו בחינוך הפנימייתי, מדוע היא לדעתנו רצויה ובאיזה תנאים היא רצויה, ובסוף אגע באחת הבעיות שנראית לנו הבעיה המרכזית בסוגיה זו.

אתחיל בתיאור האוכלוסייה. היום מתחנכים במוסדות השונים מטעם עליית הנוער כ-10,000 ילדים בחינוך הפנימייתי, (המספרים עגולים). 10,000 ילדים אלה מתחלקים לשתי קבוצות: האחת - ילדים עולים; השניה - הילדים הישראליים. ילדים עולים אלה הילדים שהובאו על-ידי עליית הנוער ארצה ללא ליווי הוריהם וילדי עולים חדשים שבאו ארצה. לכל עולה חדש יש הזכות להיקלט בעליית הנוער בשלוש השנים הראשונות להיותו בארץ. שתי הקבוצות מתחלקות כך: כ-5,400 עולים, וכ-4,400-4,500 בני נוער ישראלים. אנחנו מגדירים נוער ישראלי כל נער שנמצא למעלה משלוש שנים בארץ. אבל 80% מבני הקבוצה הזאת הם ילידי הארץ.

אצמצם את דברי לאותם 4,400 ילדים,

חניכים ישראלים. הם מתחנכים בשני סוגי פנימיות או מוסדות: חלק בקיבוצים, שם המספר היום הוא כ-1,200; וחלק במוסדות - כ-3,200. במוסדות אנחנו כוללים את כפרי הנוער, את המוסדות הפנימייתיים, את הישיבות התיכוניות וכו'.

מספר הילדים בקיבוצים לצערנו הרב לא עלה בשנים האחרונות, הוא נשאר די קונסטנטי, למרות המאמצים הרבים שנעשו, גם על-ידי שר החינוך וגם על-ידי התנועות הקיבוציות שהשקיעו הרבה מאמצים להגברת הקליטה בקיבוצים, וכן על-ידי עליית הנוער.

השנה, תשל"ג, היתה השנה הראשונה המוגברת של קליטת נוער ישראלי, לאחר התכנית הידועה של השתתפות בקליטת נוער מצוקה. קלטנו השנה כ-2,600 ילדים ישראלים. המספר הזה כלול ב-4,400. המחזור הנכנס היה השנה גדול מאד.

אתן כמה איפיונים של אותו נוער, קודם כל מבחינת הגיל. לאיפיונים אלה יש לדעתי משמעות לגבי עצם השאלה אם

חינוך פנימייתי רצוי או לא רצוי. הילדים ברובם המכריע הם בני 14 ומעלה (75%). רק חלק קטן, 15%, הם בני +13, כלומר בוגרי ז', תלמידי ח'; 10% הם צעירים.

מה מצבם של אותם ילדים לפני שהם באים לחינוך הפנימייתי? אתן אולי שני איפיונים טיפוסיים שמגדירים את המושג מצוקה: האחד - מספר הילדים במשפחה. בתוך אותם 4,400 חניכים ישראלים בעליית הנוער, כ-81% של הילדים באים ממשפחות שיש בהן 7 נפשות ויותר; כ-44% באים ממשפחות שיש בהן 9 נפשות ויותר; ויש קבוצה קטנה של 14%, שבאים ממשפחות שיש בהן 12 נפשות ויותר. מכאן מובן שגם הצפיפות במשפחה היא גדולה. החציון של הילדים שלנו הוא כ-3 נפשות לחדר. וזה בערך הקריטריון למצוקה, אחד מ-3-4 הקריטריונים שקבעה ועדת ראש הממשלה.

קשה מאד לעמוד על המצב הכספי או החומרי של המשפחה. אנחנו כמובן בודקים, שואלים כמה מרויחים בני המשפחה, האב, האם, הילדים. אבל קשה לומר שהנתונים שאנחנו מקבלים הם מבוססים, כי רק חלק קטן מאד של האוכלוסיה הזאת בא אלינו כשהאב מציג את תלוש המשכורת. אף על פי כן בדקתי את הנתון הזה היטב לפני בואי לכאן. אני חושב שיש לנו יסוד מספיק להניח שהחציון של ההכנסה החודשית של אוכלוסיה זו הוא משהו בסביבות 80 לירות לנפש, ולפי כל ההגדרות, גם אלה שניתנו על-ידי ועדת ראש הממשלה, וגם לפי ההגדרה שנקבעה באחרונה על-ידי משרד הסעד, זו ודאי הכנסה שהיא מתחת לקו המצוקה.

משתן על הרקע הסוציאלי-החברתי. מה שמעניין אותנו כמובן הוא מהו הרקע החינוכי, הלימודי, ההישגי של הילדים כשהם באים אלינו. כי סוף סוף, עליית הנוער, עם כל הנטייה לאספקטים הסוציאליים, מרכז ההתענינות הוא ההיבטים החינוכיים. מעניין לשמוע כיצד מתחלקים הילדים האלה לפי ההישגים הלימודיים. כל ילד נבחן לפי מבחן של ד"ר גינה אורתור. עם כל המגבלות של מבחן קיבוצי, כשמדובר בקבוצה גדולה של כמה אלפים - זה אינדיקטור. האוכלוסיה מחולקת לארבע רמות, כאשר הרמה הגבוהה, רמה א', היא אותה רמה של הילדים שאילו היה היום סקר, הם היו מקבלים נורמה א' של הסקר. הם מהווים 16% של כלל האוכלוסיה הזאת. הם היו מתקבלים לפנימיות של מחוננים.

רמה ב' זו הרמה של הילדים שלא התקבלו לפנימיות של מחוננים. אילו היה היום סקר, אלה אותם ילדים שמיעוטים בנורמה ב', ורובם מתחת לנורמה ב'; זו אותה אוכלוסיה שהיתה מקבלת בסקר 50-60. כאלה יש לנו 42%. (אלה ילדים שמוצאם או מוצא הוריהם מארצות האיסלם, שאילו היה סקר, הם יכלו להיכלל במסגרת שכר לימוד מדורג, אם כי לא השיגו את הנורמה של רמה א').

הקבוצה השלישית - וכאן אני מגיע לקבוצות הפרובלימטיות - זו רמה ג', הם מהווים 29%, קרוב ל-30%. אלה ילדים שמשיגים בהבנת הנקרא 45-59, כלומר בעלי הישגים לימודיים ירודים עד למאד.

הקבוצה הרביעית היא של ילדים ברמה ד', והם מהווים 19% של הילדים. אלה ילדים שלדעתנו אין זה רצוי שיתחנכו במוסדות אינטגרטיביים. להם הקימה עליית הנוער מוסדות מיוחדים שאנחנו קוראים להם מכינות של עליית הנוער.

מאין באים הילדים? מה הם המקורות? בחלקם הם באים ממשרד החינוך. השנה שיתוף הפעולה היה הדוק מאד. חלק מהילדים אותרו על-ידי קציני הביקור הסדיר, ילדים שהיו כבר ברחוב או כאלה שהיו בדרכם ברחוב, על סף בשירה, הם אותרו על-ידי קציני הביקור הסדיר והובאו אלינו. הקבוצה השנייה אלה הילדים שלא הגיעו לנורמה של המחוננים, והם מובאים אלינו. אנחנו קוראים להם תת-מחוננים. אלה הילדים שמשרד החינוך מעביר לעליית הנוער.

יש קבוצה אחרת המועברת אלינו ממשרד הסעד. אנחנו מקבלים אותם מלשכות הסעד ברשויות המקומיות. יש כאן

9.7.1973 - ש. עדיאל

תופעה מעניינת: לא אחת אנחנו מקבלים מכתבים מעובדות סוציאליות האומרות: יכולנו לסדר את הילד גם במסגרת משרד הסעד, אבל אנחנו איננו רוצות, המשפחה אינה רוצה, שהילד יקבל את התו של משרד הסעד, על כן אנחנו מבקשות שאתם תקלטו אותו, כי אצלכם הוא איננו מוגדר כמקרה סעד.

הקבוצה השלישית אלה ילדים שאנחנו מקבלים אותם מהמוסדות, בעיקר המוסדות הדתיים. הם נרשמים למוסדות אלה, ומכיון שמצבם רע מאד, המוסד מבקש מאתנו שנקבל אותם. למשל, ישיבות תיכוניות, ישיבות קטנות, מוסדות פנימייתיים, בעיקר מהחוגים הדתיים.

הקבוצה הרביעית, הגדולה, היא של אלה שבאים מיוזמתם הם. הם שמעו שאפשר להתקבל לחינוך הפנימייתי בעליית הנוער, באים, נרשמים, ומבקשים להתקבל.

כשהילד מגיע לעליית הנוער, יש קולטים המשוחחים עם ההורים והילד לפני שהוא מתקבל.

הקריטריון הראשון להתקבלות לעליית הנוער הוא הקריטריון הסוציאלי. אם המשפחה היא מעל לנורמה מסוימת, אין לילד זכאות להתקבל לעליית הנוער. כי עליית הנוער קבעה שהיא רוצה לשרת אוכלוסיה מתחומים סוציאליים מוגדרים. היא אינה פתוחה למשפחות שסתם רוצות לסדר את הילדים בחינוך פנימייתי. אבל גם במסגרת הקריטריונים הסוציאליים, אנחנו משתדלים לצמצם את עצמנו לקריטריונים חינוכיים מסויימים. דהיינו, אנחנו מחפשים קודם כל את הילדים שנושרים, שאינם נמצאים בשום מסגרת חינוכית. לאחר שהילד נושר, להכניסו למסגרת חינוכית זו כמעט עבודה סיוזיפית.

קבוצה אחרת היא של ילדים שהם על סף נשירה. אלה ילדים שמופיעים בבית-הספר אחת לשבועיים, ביחוד לאירועים מסויימים, אבל אינם תלמידים מהמניין. הם אינם יכולים להסתגל לבית-הספר, או שהם יושבים ואינם מפיקים כל תועלת מהלימודים.

הקבוצה השלישית היא בעיקר של ילדים בוגרי כיתות ח' - או עכשיו, בבתי-ספר שבהם הונהגה הרפורמה, בוגרי ט' אלה ילדים שאינם יכולים להמשיך בלימודים בלי עזרת עליית הנוער. כלומר הילד מכביד על המשפחה. זה לא ענין של שכר לימוד, כי שכר הלימוד ניתן על-ידי המדינה. אבל המשפחה אינה יכולה להחזיקו יותר, הילד צריך לצאת לעבודה. עם העזרה שהוא מקבל מעליית הנוער, הוא יכול להמשיך ללמוד.

אני רוצה לומר מדוע לדעתנו החינוך הפנימייתי רצוי מאד לאוכלוסיה זו, לא אדבר כרגע על אוכלוסיות אחרות, ובאיזה תנאים הוא רצוי. אני פטור מלהסביר מדוע הוא רצוי מבחינה סוציאלית. לאחר הנתונים שמסרתי קל להבין כיצד המצב הזה מכביד קודם כל הילד, ובמקרים רבים לא פחות - על משפחתו. אבל האספקט השני, ולגבי דיכנו המכריע, הוא האספקט החינוכי.

אנחנו מדברים על ילד שבילה בסביבה בלתי מזרזת, בלתי מקדמת, שנים לא מעטות של חינוך, 12 או 13. כשאני אומר סביבה, אני מתכוון קודם כל לסביבה הקרובה ביותר, המשפחה, ואחר כך המעגל פתוח: החבורה של הרחוב, הרחוב עצמו, השכונה. ואינני מדבר כלל על כל ההשפעות המזיקות שפועלות על הילד בסביבה זו. החינוך הפנימייתי מאפשר לפחות דבר אחד: הוצאתו החלקית של הילד מן הסביבה הבלתי מקדמת, - חלקית פירוש הדבר שהוא איננו נמצא במוסד 12 חודשים בשנה; הוא נמצא גם בבית - והעברתו לסביבה שאנחנו עושים את כל המאמצים שהיא תהיה מקדמת ומזרזת, לעתים בהצלחה יותר גדולה, לעתים פחות, אבל אנחנו עושים מאמצים שהיא תהיה מזרזת, בין אם זו הסביבה הקיבוצית שודאי יש לה השפעה חינוכית רבה מאד על הילד, ובין אם המדובר בסביבה המחנכת של המוסד הפנימייתי, ובעיקר כפר הנוער. ניתנת לילד אפשרות, על-ידי האקט הזה, להגיע למוטיבציה חדשה, שעד עכשיו, באותן 13-14 שנות חינוך, כמעט הגיעה לקטילה גמורה.

9.7.1973 - ש. עדיאל

בין הדברים שמאפיינים את הנוער במצוקה, ושהוא לפחות לדעתנו הקשה ביותר, זה לא ההישגים הלימודיים, על זה אנחנו יכולים להתגבר. אבל יש מספר אפיונים קשים מאד, ביניהם חוסר המוטיבציה הוא בעל משקל מכריע. אין ענין בלימודים, אין ענין בחינוך. ההעברה הזאת מהסביבה הבלתי מזרזת לסביבה המחנכת נותנת לצעיר קודם כל את האפשרות של מוטיבציה. זוהי היערכות ריגושת חדשה, הדרושה לו עד מאד. לזה מצטרף גורם אחר, שלא אכנס עכשיו לניתוחו, והוא עצם השפעת החינוך הקבוצתי, ה"גרופ קר" שהילד נתון להשפעתו בכל מסגרת פנימית שהוא נמצא בה, בין אם קיבוצית, כפרית או ישיבתית.

כלומר אנחנו לוקחים ילדים ומעבירים אותם למסגרת פנימית, עם תקווה לחידוש האספקטים החשובים שציבתי. אנחנו סבורים שיש לפנימיה עוצמה סיפוחית משלה, לא חשוב אם היא כפרית, קיבוצית או אחרת. ועל זה אנחנו מנסים להרכיב גורם שני, התחלנו בזה השנה בצורה אינסטיבית מאד, אלו הן תכניות סיפוח במסגרת הפנימית. זה צירוף של דברים שבארץ עוד לא התנסו בו, עד כמה שידוע לי גם במערכות חינוך בעולם לא התנסו בזה. התנסו בחינוך פנימית, אנחנו וארצות אחרות; ארצות רבות קדמו לנו, לאו דוקא באוכלוסיות הבחשלות, אלא באוכלוסיות היוקרה. התנסו בתכניות הסיפוח; גם ארצות אחרות. אבל הצירוף הזה, האפשרות לקשור את העוצמה של השנים, של החינוך הפנימית כגורם משפח, ושל תכניות העשרה שונות כגורמים משפחים - נדמה לי שזה נסיון חדש.

תכניות סיפוח אלה נעשות קודם כל בתחום הקוגניטיבי. התחלנו בזה בעזרה הניכרת של משרד החינוך. בתחום הקוגניטיבי התכנית המרכזית שעומדת לפנינו זה פיתוח ההבנה. פה אנחנו פועלים על שני מישורים: המישור הלא-מילולי, שהוא ברמה הנמוכה יותר, והמישור המילולי - שהוא ברמה גבוהה יותר.

אנחנו פועלים גם בתחום האפקטיבי, על-ידי תכניות העשרה נרחבות בנושאים כמו פוסיקה, דרמה, אפנות פלסטית, ובתחום הערכי. זה נעשה במוסדות פנימיים בקיבוצים וגם בחינוך לא פנימית.

כל זה נעשה לאחר שאנחנו בודקים היטב נתון אחד, והוא אם ההורים והילד רוצים בחינוך הפנימית. כל מי שפונה אלינו, בדרך כלל יש ראיון משולש: תחילה פשוטחים עם ההורים יחד עם הילד, אחר כך רק עם ההורים, ואחר כך רק עם הילדים. הכלל הוא שלא מקבלים ילד לחינוך הפנימית אם לא קיימת נכונות מלאה מצד ההורים והילד להתקבל.

דיברתי על הגיל. יש בעליית הנוער היסוס לקבל לחינוך הפנימית נוער צעיר מאד, מסיבות שונות. אמרתי קודם שהילד מוצא רק חלקית ממשפחתו, כי בכל החופשות הוא נוסע הביתה. זו בעיה בפני עצמה, ויש בה קשיים. לפרות זאת הוא נשלח הביתה, אלא אם באה פניה פיוחדת, אם יש משפחות לא שלמות, או אם יש מחלות קשות במשפחה. הילד נשלח הביתה בחופשות, והן אינן מעטות. חוץ מזה, גם בתקופת הלימודים הסדירה, אחת לשלושה או ארבעה שבועות הוא נוסע הביתה כדי לבלות את השבת עם משפחתו.

עכשיו אני בא לשאלה שבראית לי כבעייתית ביותר. אפשרויות הקליטה בחינוך הפנימית בארץ הן מוגבלות עד למאד, - ויש לחשוש שהן תהיינה עוד יותר מוגבלות בשנים הקרובות, - לאותה אוכלוסייה שהיא הנצרכת ביותר.

ממה נובעת תחזית זו?

היו"ר א. ריפלט:

ש. עדיאל: אדבר קודם כל על המוסדות. כפי שראיתם מהמספרים, זו האוכלוסייה הגדולה. כפרי הנוער והמוסדות הפנימיים, שעד לפני מספר שנים לא היה להם סטטוס סלקטיבי, מתחילים להצטרף במידה גדולה והולכת למירוץ האמוק אחרי אוכלוסייה יוקרתית שיש לה הישגים לימודיים גבוהים. אפשר לסדר ילדים בעלי רמה לימודית גבוהה ללא קושי; קשה מאד לסדר ילדים בעלי רמה בינונית; כמעט בלתי אפשרי לסדר ילדים בעלי רמה נמוכה. זה מאפיין את המוסדות, ועוד יותר את הקיבוצים.

נ. אליעד:

האם זה המצב בתוך עליית הנוער?

ש. עדיאל:

אני מדבר רק על האוכלוסיה של עליית הנוער. אני חושש שנקודה זו לא הובנה. קיימת אי-הבנה בישוב ובחוגים רחבים מאד לגבי בעלות המוסדות. המוסדות אינם שייכים לעליית הנוער, חוץ משלושה. לכל המוסדות יש בעלות משלהם. כשעליית הנוער רוצה לסדר את הילדים האלה, להפנותם לחינוך הפנימייתי, לא ניתן לה להפנות ילדים בעלי הישגים לימודיים נמוכים. משום כך שלושת המוסדות שהם בבעלות עליית הנוער הם שלושתם ברמה ז', כי את הילדים האלה מוסדות אחרים אינם מקבלים. זו הימ האוכלוסיה הפרובלמטית ביותר, הנצרכת ביותר, וגם היקרה ביותר. אילו הדבר היה תלוי רק בנו, היינו מצמצמים אך ורק ברמות ג' ו-ד, אם כי בזה אולי היינו חוטאים לגבי רמות א' ו-ב'.

אבל אני חוזר לנקודה העיקרית: אני חושב שזה חיוני ביותר שייעשה מאמץ מרוכז, קודם כל כמובן על-ידי משרדי הממשלה, וקודם כל משרד החינוך, ועל-ידי גופים וולונטריים, כדי לפתוח או לאפשר מקומות קליטה לאוכלוסיה המצוקה, לא בכללותה, אבל בראש ובראשונה לאוכלוסיה המצוקה מהרמה הנמוכה ביותר. על-ידי מספר שנות חינוך בחינוך הפנימייתי אנחנו סבורים שניתן לשקם את הילדים האלה ולעשות להם הרבה. לגבי האוכלוסיה הזאת החינוך הפנימייתי הוא הכרחי, אם כי הוא יקר ואם כי הוא לא חסר בעיות.

היו"ר א. רימלט:

אני מודה מאד למר עדיאל.

נ. אליעד:

מדברי מר עדיאל הכינותי שיש קבוצה גדולה שמיוזמתה מגיעה למוסדות הפנימייתיים. מה האחוז של יוצאי ארצות האיסלם בקרב קבוצה זו?

כנראה שיש פה הסכמה שהתו של מקרה סעד הוא גורם מעכב. האם נדונה הבעיה של תיאום בין מוסדות הסעד ועליית הנוער או משרד החינוך כדי שלא יהיה כך? הרי מוסדות אלה מקבלים תקציבים. אם תוית זו מפריעה, מה נעשה כדי להוציא את הילדים ממסגרת זו ולכנס אותם במסגרת אחרת, עם אותם תקציבים, שבה לא תהיה עליהם תוית הסעד?

כמה פניות של ילדים כאלה מושבות ריקם, משום שאינכם יכולים לקלוט אותם? האם יש לכם הערכה מהי האוכלוסיה שלדעתכם ראוייה להיקלט במוסדות אלה, אך אין אפשרות אובייקטיבית לקלוט אותה?

מר עדיאל אמר שכלל הוא שהמשפחה והילד צריכים להסכים שהילד יתחנך בפנימיה. מה קורה באותם מקרים שאתם סבורים שרצוי מאד להוציא את הילד מהבית, אבל אין לכך הסכמת ההורים? האם אתם עושים מאמץ הסברתי?

ש. עדיאל:

איננו עושים זאת, כי אנחנו סבורים שחינוך פנימייתי שאין פונים אליו מתוך רצון ומתוך נכונות, אינו חינוך יעיל.

מ. ביבי:

ייתכן שאי-הרצון וחוסר הנכונות נובעים מתוך חוסר ידיעה.

נ. אליעד:

אני יכול להסכים אתך שאם ההורים והילד אינם שלמים עם עצמם, החינוך הוא אולי לא טוב. השאלה היא אם אתם עושים משהו כדי לעודד את השלמות הזאת, כדי לארגן אותה.

לגבי הגיל - נדמה לי שגיל 14 הוא קצת מאוחר. כשילד כבר מגיע לגיל 14, יש סכנה שהוא אינו מסוגל להתאים את עצמו למסגרת כזאת. האם נעשתה איזו בדיקה פדגוגית כדי לראות אם אפשר לקלוט את הילדים בגיל צעיר יותר?

מר עדיאל אמר שחיוני ביותר שיעשה מאמץ מרוכז כדי לפתוח מקומות קליטה לאוכלוסיית מצוקה ברמה ד'. איזו צעקה הרמתם בענין זה? האם זה הועלה בתזכירים? האם זה הובא לידיעת ראש הממשלה ושר החינוך? או האם צעקה פחות עדינה הושמעה כלפי המוסדות במדינה שיכולים לבצע דברים?

מ. ידיד:

שמענו שלפני שנה-שנתיים, כאשר עליית הנוער הכריזה על קבלת נערים במצוקה, הוחלט על מספר של 2,500 ילדים מאזורי מצוקה. לאחר שתגיעו ל-4,600, האם יש תכנון לגבי העתיד בדבר אפשרות הרחבת המסגרת, או שאין תכנון מוקדם מבחינת כוח אדם ומבחינת מקומות קליטה. מספר הפנימיות שבבעלות עליית הנוער הוא קטן, ורוב המקומות הם בכפרי נוער דתיים או בקיבוצים. האם עליית הנוער מתכננת הקמת מוסדות נוספים לקליטת נוער בעייתי או נוער במצוקה?

אנחנו יודעים שהילדים המתקבלים למוסדות עליית הנוער הם בני 13, בוגרי כיתות ז'. מה הפחשבה לגבי נוער בעייתי בגיל רך יותר, שייתכן שעד שיגיע לגיל 13, לא ניתן יהיה לתקן בו מאומה? לצערנו אנחנו יודעים שיש קטינים בני 8-9 שנמצאים במסגרת מיפלג הנוער, והם נהפכים לעבריינים בגיל צעיר ביותר. האם יש מחשבות למציאת מסגרת מתאימה עבור ילדים אלה?

היו"ר א. רימלט:

מה הגיל הרך ביותר לדעתך?

מ. ידיד:

גיל בית-ספר יסודי, 5-6. כי אם בגיל 7, 8 או 9 הם כבר בטיפול מיפלג הנוער והמסגרה, רצוי שתימצא עבורם המסגרת המתאימה בגיל מוקדם. כי אם יחכו עד גיל 13, נמצא אותם לא במסגרת חינוכית, אלא אולי במוסד סגור במסגרת בית-סוהר לקטינים.

האם יש לכם פרטים על תלמידים שנשארים שנה-שנתיים בכיתה אחת, ואין אצלם שום התקדמות? מה אתם חושבים שצריכים לעשות לגבי תלמידים אלה, ואיזו תכנית אתם פזיעים עבורם?

מר עדיאל דיבר על מעקב אחרי ילדים שנמצאים על סף נשירה, והסתמך על כך שיש קציני ביקור סדיר. לא בכל מקום ישנם האנשים המתאימים לכך. איך הקשר אתם? אנחנו יודעים שמשרד החינוך אחראי לכך, אך הטיפול הוא בידי העירייה, ובאיזה שהוא מקום יש קצר. זו הבעיה. ייתכן שצריך להגיע למסקנה שמשרד החינוך בלבד יהיה האחראי לכך, תהיה כתובת אחת, ואז יהיו בכל עירייה, בכל מועצה מקומית, קציני ביקור שיעקבו אחרי זה.

שמענו על נסיונות שנעשו בכמה מקומות. האם נערך מעקב אחרי תוצאות הנסיונות והישגיהם? אנחנו לפודי נסיון, שמשרד החינוך עשה כל מיני נסיונות במספר בתי-ספר, עם גילאים שונים, במשך שנה אחת; ההישגים היו טובים, אבל הפסיקו והלכו לנסיון אחר. הנסיונות שאתם התחלתם בהם - האם היה מעקב אחריהם, מה ההישגים שלהם, והאם יש בדעתכם להמשיך ולהרחיב את מסגרתם?

א. כץ: מר עדיאל אמר שיש פרובלימות גם בחינוך הפנימייתי. מה הן? האם אתה יכול לפרט יותר, על סמך הנסיון של עליית הנוער?

שמענו שהתנועה הקיבוצית לא קלטה ילדים כפי שציפו ממנה. מדוע? מה הסיבות לכך?

האם יש מעקב אחרי בוגרי הפנימיות שלכם, לפי הרמות שצינתם? האם יש קבוצות בדיקה באוכלוסייה רגילה, לא פנימייתית? מה מורה מעקב זה? ואם אין - האם אינכם חושבים שכדאי לקיים מעקב כזה אחרי החניכים לאחר שהם מסיימים את הלימוד והחינוך באותן מסגרות?

לגבי הרמות - הבינותי שאתה היית רוצה שעליית הנוער, ובכלל החינוך הפנימייתי, יתרכזו באותם 42% שהם ברמות ג' ו-ד'. המציאות מורה שכ-58% מהילדים באים מרמות א' ו-ב'. מה אתם

עושים מבחינת התכנון, חוץ מאשר הצעקות, כדי לפמש את הקו הזה, שתוכלו לקלוט יותר ילדים מרמות ג' ו-ד', או על חשבון או בנוסף לאלה הנקלטים ברמות א'-ב'.

האם יש לך בתונים לגבי ההתחלקות של התלמידים ברמות השונות בין המוסדות השונים? הבינותי שאת 13% הילדים שברמה ד' קולטים מוסדות עליית הנוער עצמם. כלומר הם קולטים רק בני רמה ד'. אולי הם אינם מספיקים? אז צריכים מקומות אחרים. היכן נקלטים חניכי עליית הנוער ברמות השונות?

ז. הרמן:
שמענו שכמחצית מהילדים הם ילידי הארץ ומחצית ילדי עולים. כאשר עליית הנוער בכלל התחילה את עבודתה, בשנת 1934, התרכזו אז סביב הבעיה המרכזית, שהיו צריכים להוציא כמה שאפשר יותר בני נוער מגרמניה ומארצות אחרות באירופה. אני חושבת שמוקד הדאגה שלנו היום במדינה הוא אולי פחות מצב ילדי העולים ויותר מצב הילדים במצוקה בתוך הארץ. ידוע לי שבין ילדי העולים שבאים מחוץ-לארץ לעליית הנוער יש מה שנקרא בני טובים, ביחוד מאמריקה הלטינית, ילדים ממשפחות שבהחלט יכולים לכסות פחות או יותר את הצרכים שלהם וכו'. ידוע לי שבין התומכים של עליית הנוער בחוץ-לארץ יש לא מעט התנגדות לעצם העובדה שעליית הנוער מטפלת בילדים מסוג זה. אני רוצה לשאול: מכיון שתמיד יש פחות מדי משאבים, למה לא להתרכז יותר בילדים הישראליים ופחות בילדי העולים מהסוג הזה? אינני אומרת שאין צורך לטפל בילדים עולים, ברור שיש, אבל לא בבני טובים.

כמה פניות יש אליכם, וכמה סירובים? אני מקבלת לא מעט מכתבים מהורים שאומרים: קיבלו ילד אחד שלי, יש לי 9 ילדים, מדוע רק אחד יכול ליהנות מתנאים טובים, והיתר משום מה פסולים? איך אתם מחליטים איזה ילד לקבל?

אני מצטרפת לשאלה של חבר הכנסת ידו בקשר לגיל. אישית אינני תומכת בהכנסת ילדים בגיל רך יותר לפנימיות. מאידך אני חושבת שזה הרבה יותר קשה לפתח את היכולת הקוגניטיבית מעל לגיל 14. איך אתם ניגשים לבעיה זו?

באשר למדריכים ולהכשרת כוח אדם וכו' - שמעתי שיש תחלופה גדולה ביותר של מדריכים, וזה בהחלט משפיע לרעה, ביחוד בפנימיות, וקשה מאד להשפיע על האנשים המתאימים לעבוד בפנימיות. מה אתם עושים בענין זה?

יש לעליית הנוער מרכזים עירוניים, כמו המרכז על שם אל?נור רוזוולט בבאר-שבע. יש ילדים שאפשר להכניסם למרכזים מסוג זה, והם יפצאו את שיקומם בתוך הסביבה ובתוך המשפחה שבה הם גרים. חלה התפתחות בשטח העבודה הקהילתית, בקידום הגישה הקהילתית. במקום להשקיע סכומים עצומים במבנים חדשים ובכל מה שקשור עם פנימיות - ואינני פוסלת אותן, יש צורך בהן - האם לא כדאי לחשוב גם בכיוון זה, עד כמה שניתן להרחיב את המסגרות, לשים את הדגש דוקא על הגישה הזאת?

כמה עובדים יש בדרך כלל על כל ילד בפנימיות? כמה זה עולה לנפש? מי משתתף בהוצאות?

מה פידת שיתוף הפעולה בין המשרדים המטפלים בקבלת ילדים, כלומר משרד הסעד ומשרד החינוך?

למשרד החינוך ולמשרד הסעד יש פנימיות, פחות טובות או יותר טובות. עד כמה שידוע לי, זה עולה הרבה יותר להחזיק ילד במוסד של עליית הנוער, ואולי זה טוב. מאידך יש רושם שעליית הנוער יוצרת מין עילית. אילו היתה יותר גישה משותפת ועבודה משותפת, היו יכולים לחלק את המשאבים המצומצמים העומדים לרשות המדינה בצורה יותר רציונלית לשם מציאת פתרונות לבעיות אלה. מה נעשה בכיוון זה?

יש תנועה "מהעיר לכפר", שהגב' רחה פרייר ארגנה. האם יש שיתוף פעולה ומגעים אתה, או שזה דבר בפני עצמו?

9.7.1973 - ז. הרמן

באיזו מידה יכולה עליית הנוער לתרום בחודשי הקיץ פהידע שלה והפסגרות שלה לשימוש למסגרות כמו קייטנות וכו', והאם באמת עושים זאת?

מ. פרוש:
התרשפתי מדברי מר עדיאל, במיוחד מדברי הסיכום שלו, שהחינוך הפנימייתי הכרחי, למרות שהוא יקר ומלווה בכעיות.

אנחנו יודעים שמפעל עליית הנוער הוקם בנסיבות המיוחדות של ילדים שהגיעו מחוץ-לארץ ללא הורים. מאז השתנו פני הדברים. היום יש בעיה של ילדי השכונות, אם זה בבחלאות, בזכרונות או בשכונת התקוה בתל-אביב. אנחנו יודעים ש-23 אלף ילדים מסתובבים ללא חינוך, ללא עבודה, ללא כל סידור בחברה. מדוע אתם אינכם בונים את המוסדות שלכם במתכונת חדשה, כזאת שכולנו הגענו למסקנה שהיא הכרחית? ייתכן שאתם עושים בכיוון זה, אבל הייתי פעובין לשמוע על כך.

ש. עדיאל: מה כוונתך במתכונת חדשה?

מ. פרוש:
למשל, כיוון שאני פועל בו; אני רואה להכרחי, ביחוד לגבי ילדי עדות המזרח, בחינוך שאני קרוב אליו, להתחיל בחינוך הביניים במשולב עם פנימיות. לגבי ישיבות אנחנו רואים שישיבה בלי פנימיה אין לה השפעה על הילד. הפנימיה מעצבת את דמותם של הילדים. מתוך ראיית הדברים, אם זה לגבי פנתרים שחורים או נערות במצוקה, הגעתי למסקנה שאין דרך אחרת אלא "להתלבש" על הנושא במתכונת אחרת, גדולה, כמו למשל "אורח חיים" בבני-ברק. אם אנחנו רוצים לעצור את התדרדרותם של נערים ונערות אלה, לא נוכל לעשות זאת בלי פנימיות לחסיבות הביניים. ככל שזה יקר, זה הרבה יותר זול מאשר כשהילד מתבגר ואינו נותן שום דבר לחברה.

כולנו יודעים היטב מה פעלה אז עליית הנוער. אבל זה היה בתקופה אחרת לגמרי. ייתכן שהקליטה בקיבוצים היא פתרון, ואינני מדבר כרגע איזה קיבוצים. על כל פנים זה היה פתרון בזמנו. אבל כשאנחנו רואים שלא כולם נקלטים בקיבוצים, ושהמצב הולך ומחמיר, אולי עלינו לתת את דעתנו על פתרון אחר, חטיבות ביניים עם פנימיות, במיוחד לשכבות העוני.

כשמדברים על חינוך בפנימיות, אני רוצה לשאול היכן לומדים, בתוך הקמפוס של הפנימיות או בחוץ? כמו כן הייתי רוצה לשמוע מה עדיף בעיניכם מבחינת החינוך? לי יש עמדה משלי, אך בכל זאת הייתי רוצה לשמוע את דעתכם כבעלי נסיון וכמי שיודעים את מצב העניינים.

האם כחנתם פעם אפשרות של הקמת מוסדות כדוגמת אלה הקיימים באוסטרליה? אני עשיתי זאת כאשר הוקמה קרית הילד. בבית-לחם @ מוסד כזה. זה מוסד יקר, אבל אין ספק שהוא פותר הרבה בעיות שאתה עוררת, אם כי יש גם לו בעיות. (באוסטרליה יש מוסדות שנקראים ס.או.ס. כפרי ילדים). ראיתי זאת כמה פעמים. ייתכן שלא יכולתי ללמוד את הדברים באופן יסודי. איך אתם רואים את זה?

האם אינכם חושבים שהיה רצוי לקיים מתכונת כזאת של חינוך פנימייתי לאו דוקא לנוער בעייתי? וכשאני אומר נוער בעייתי, אינני מתכוון לילדים חריגים מבחינה חינוכית, אלא למצב סוציאלי בלבד. האם לא רצוי היה לבנות את זה כך שילמדו בפנימיות גם בני עניים, גם בני מעמד בינוני וגם בני עשירים? ברור שההורים בעלי היכולת ישלמו עבור חינוך בנייהם.

במצב הנוכחי, מיהו האנא של הפנימיות האלה - משרד החינוך או משרד הסעד? מי מממן את זה? מי בכלל הכתובת לקביעת המועמדים. אני מתאר לי שהדבר צריך להיעשות בשיתוף עם הלשכות הסוציאליות בכל מקום. אבל מי האנא של הנושא הזה?

אם כי הבעתי משאלה שתהיה מתכונת אחרת, שתקיף את חטיבות הביניים, הייתי רוצה לדעת: בכיוון שבו אתם הולכים עד עכשיו - מה אתם מתכננים לקראת העתיד, אם אתם מתכננים; או האם ידוע לכם אם, ומה, מתכנן משרד הסעד בכיוון זה כדי לפתור את הבעיה?

9.7.1973 - א. רימלט

אני רוצה להציג למר עדיאל - לא כסנהל עליית הנוער, אלא כאיש חינוך -

הינר א. רימלט:

כמה שאלות תיאורטיות.

ברור לי שהפנימיות לא יפתרו את מצוקת הנוער בישראל. כי יש לנו 180 אלף ילדים שהוגדרו כילדים במצוקה, מהם 120 אלף במצוקה מיוחדת, גדולה. אין להניח שאפשר יהיה להקים פנימיות ל-120 אלף ילדים. זה צריך להיות ברור.

ישנם ילדים במצוקה שמצוקתם נובעת ממצוקת ההורים. אם יש במשפחה 11 ילדים, והילדים הפנוגרים יותר נשרו, אין משפחה עליהם וכו', המשפחה לא מקדמת והם עומדים על הסף - גניח שיוציאו את שני הילדים הנוגרים, מה יהיה גורל תשעה האחרים שישארו? הם ישארו בבית וינשרו לפי תור, לא כולם.

אני מבין שכשמדברים על בעיית נוער במצוקה, צריך קודם כל לרדת לשורשים, ובמידה שניתן יש לפתור את המצוקה של המשפחה, אם זה תת-דיור, תת-הכנסה, תת-תזונה, או הכל יחד.

יש ילדים במצוקה גם במשפחות עם פחות ילדים. יש משפחות שבהן האב שיכור, מכה את האם, והילדים מכות אכזריות, אינו עובד, עוזב את הבית לכמה ימים. אני בטוח שיש מקרים רבים כאלה. במקרה כזה אולי צריך להוציא את כל הילדים מהבית, גם ילד בן שנתיים וחצי, גם ילד בן שבע.

אבל הבעיות פורכבות, ואני רוצה להזהיר את עצמנו בכואנו להציע תרופות. יש באופנה פנימיות, אז חושבים שזה יכול לפתור את כל הבעיות. הן יכולות לעזור מאד, אבל אל נקל עלינו את המלאכה. זה לא יפתור את הבעיות, גם אם יפתחו עוד 10 פנימיות.

שמענו שהמצב בפנימיות הולך ומחמיר. יש רדיפה אחרי תלמידים טובים או אחרי ילדים שמשפחות שולחות אותם מרצון. יש משפחות ששולחות לפנימיה ילד מפני שהוא מטריד. הטרדה זה דבר יחסי מאד. יש ילד שמטריד את האם שאינה רוצה להיות קשורה לבית; יש ילד שמטריד באמת גם בבית-הספר וגם בבית, אם הוא ילד בעייתי. אבל יש הורים ששולחים את ילדיהם לפנימיות מפני שהם רוצים להקל על עצמם. כך בעצם התחילו הפנימיות, מזה שמשפחות אמידות שיכלו לשלם שלחו את ילדיהן לשם. זה היה יותר נוח, גם אם היו שניים-שלושה ילדים. וזה קיים עד היום.

יש משפחות הרוסות, שההורים נפרדים, גם משפחות אמידות. הספקטרום של ילדים שזקוקים לפנימיות הוא עצום.

לא אשאל את מר עדיאל אם צריכה להיות רשות אחת או לא; זה ענין פוליטי. אנחנו חיים בענין זה, כמו בהרבה דברים אחרים, במשטר פיאודלי. יש אחוזות פיאודליות, לפי מפלגות, וכל שר שומר על הזכויות של משרדו. אינני מותח ביקורת, זו תוצאה של דמוקרטיה. האם הויכוח בין משרדי החינוך והסעד הוא חינוכי, מינהלי, ענייני? משרד הסעד שייך למפלגה אחת, כל הכבוד לה ולשר, ומשרד החינוך שייך למפלגה אחרת. ויש בעיה שלא תקוצץ האימפריה הזאת או השניה, כי זה מוקד של כוח. אבל אינני מעמיד את זה כבושא לויכוח. אולם אין ספק שצריכה להיות כתובת אחת, רשות אחת. אנחנו מדברים על זה כבר שנתיים או שלוש. אבל אין. זה לא יהיה גם אחרי הבחירות.

אני שואל את מר עדיאל: האם לא כדאי היה שתקום איזו ועדה שתבדוק את הדברים לפי סוגי הילדים במצוקה ומספריהם פחות או יותר, כדי לפי זה לשקול או הגבלת קבלת ילדים לפנימיות, במידה שיש השפעה לרשות כזאת, או דרך אחרת. אני חושב שכל קיבוץ יכול לקבל לפוסד החינוכי שלו כל מי שהוא רוצה. זו מדינה חופשית. אם זה לא במסגרת של חוקי החינוך, כל אחד יכול לקבל את מי שהוא רוצה. אבל אם החברה, המדינה, צריכה לפתור לחלק מהילדים את בעיותיהם, שאין דרך אחרת למניעת התדרדרותם אלא לסדרם בפנימיות - צריך היה לעשות איזו תכנית אב למספר שנים, כדי להבטיח את קליטתם, לפי התחזיות, וכדי לקבוע קריטריונים. ענין הפנימיות היום הוא כיבוי שריפות, להצלת נפשות; בעשות פעולות

9.7.1973 - א. רימלט

מאולתרות בהתאם ללחץ פוסרי או אחר שקיים. אבל צריכה להיות מדיניות של חינוך פנימייתי, וככל מדיניות בשטח זה היא מורכבת משני חלקים: מדיניות לטווח ארוך, לפחות לעשרים שנה, ולטווח קצר - לאור הנתונים.

אני שואל את מר עדיאל: א) האם זה

רצוי? ב) האם זה אפשרי?

האם עליית הנוער מטפלת בילדים (ישראלים) של משפחות הרוסות, גם כשאינן קריטריונים סוציאליים אחרים? האם יש העדפה במקרים כאלה?

ע. פינברג-סירני: מר עדיאל דיבר על הקליטה בקיבוצים,

ואני שותפה לו, לפחות בצער,

שהמספרים אינם עולים. יחד עם זאת נדמה לי שגם הוא יאמר שיש בזה חיוב רב, אפילו אם מדובר באלף ילדים. על כל פנים נדמה לי שמעט חברים בוועדה יודעים על הפעולה הזאת קצת יותר לעומק. הייתי יכולה למסור עליה. אבל אם נמשיך בדיון זה, אולי כדאי שנזמין מישהו שקצת יותר מתמצא בנושא. אינני חושבת שקליטה של עוד 500 ילדים בקיבוצים תפתור את הבעיות שאנחנו מדברים עליה, אבל בכל אופן זה משהו. אולי צריך להזמין מישהו מברית התנועה הקיבוצית, שיעלה בפנינו את הבעיות והקשיים.

היור"ר א. רימלט:

קיבלנו כאן הצעה של חברת הכנסת

גרוסצ'ין, שנוציא בדיון זה מסקנות

ביניים, מתוך הבעת משאלה שועדת החינוך בכנסת הבאה תחזור לנושא ותרחיב את היריעה. מוטב אולי שנוציא מסקנות ביניים במושב זה של הכנסת, מאשר שמישהו יצטרך להציע הצעה נוספת לסדר היום בכנסת הבאה. אם נעשה זאת, ועדת החינוך הבאה תוכל להמשיך בזה לפי יוזמתה. אני חושב שבזמן המוגבל מאד שעוד עומד לרשותנו לא נוכל להרחיב את היריעה, אם כי אני חושב שאת צודקת. בקבל החלטת שתיפטר לוועדה הבאה, להמשיך בנושא מתוך יוזמתה. אני בטוח שהוועדה תעשה זאת, ותשמע גם גורמים נוספים שאנחנו לא נספיק לשמוע אותם.

ע. פינברג-סירני:

אנחנו בודאי עוד נקיים בינינו דיון על ענין זה. במסגרת הדיון הזה אולי

הייתי מוסיפה קצת.

ש. עדיאל:

בתחילת דברי אני רוצה להעיר הערה כללית מוקדמת. היו פה שאלות אחדות

שהופנו אלי או אל עליית הנוער, שצריכות להיות מופנות למשרד החינוך. על כן אשיב עליהן בקצרה או לא אשיב עליהן כלל.

אני חושב שבחברה דמוקרטית רצוי מאד שבנוסף לגופים הפמטליים המרכזיים, יהיו גופים רבים וולונטריים שיירתמו למשימות חינוכיות סוציאליות מסוימות. וזאת, בלי להגיע לאנרכיה. עליית הנוער היא אחד הגופים האלה. אבל עליית הנוער יודעת שהמסגרת היא מוגבלת, והיא אינה מקבלת על עצמה שום אחריות ממלכתית, אחריות שרק הגוף הממלכתי יכול לקבל על עצמו.

חבר הכנסת אליעד שאל מה האחוז של

יוצאי ארצות האיסלם בקבוצות הפונים השונות. אין לי כרגע תשובה. בעוד שלושה חודשים תוכל לקבל את התשובה על שאלה זו. עד לשנה הזאת לא הייתה בכל השאלונים של עליית הנוער שאלה על מוצא עדתי. יש לזה היסטוריה מסוימת. העובדה כשלעצמה מענינת, היא פעידה על משהו. אבל מתוך הסתכלות אני יכול לומר שחרוב המכריע, שודאי עולה על 80%, הוא של בני עדות המזרח.

נ. אליעד:

שאלתך על אלה שפונים פיוזמתם. פה חשוב לי לדעת זאת.

ש. עדיאל:

לגבי החלוקה הפנימית של קבוצה זו או אחרת אני מקוה שאוכל להביא נתונים.

אינני יכול להבטיח לך, כי בתוך העבודה הזאת לא תמיד נעשית האבחנה המדויקת אם ההפניה נעשתה על-ידי לשכת הסעד או אם הוא בא לפי יוזמתו.

9.7.1973 - ש. עדיאל

השאלה בקשר לתיאום בין משרד הסעד, משרד החינוך ועליית הנוער נשאלה בצורות שונות ובגוונים שונים. אשיב עליה באופן כללי. בין משרד החינוך ועליית הנוער נדמה לי שקיים שיתוף פעולה טוב ומניח את הדעת בהחלט. יש תכנון משותף. אני מדבר כרגע על נושא אחד: קבלת הילדים. אינני יכול לומר זאת באותה מידה על שיתוף הפעולה בין משרד הסעד ועליית הנוער. לא בקראתי לכאן כדי לתת פירושים, ואני רוצה להסתפק בזה.

האם למשרד הסעד יש פנימיות עצמאיות משלו?

נ. אליעד:

משרד הסעד מטפל בקבוצה אחת של אוכלוסיה, שהיא בגיל צעיר מאד. חלקנו בזה הוא קטן. אם אנחנו עוברים לגילים הגבוהים יותר, גיל ההתבגרות המוקדמת, משרד הסעד פחות או יותר מקבל את העניינים כפי שעליית הנוער מקבלת אותם. היו מגעים בין משרד הסעד לבין עליית הנוער, בין ד"ר קורץ לביני. אני חושב שהתיאום הזה טעון שיפור בעתיד.

ש. עדיאל:

כמה פניות הושבו ריקם? אינני יכול לתת מספר מדוייק, כי לגבי דידנו המספר כשלעצמו עוד אינו אומר הרבה. למשל, פונים אלינו ילדים צעירים. אז כבר איש המודיעין אומר להורים שבאים אלינו עם ילד בן 9 שאיננו יכולים לקבל את הילד. או אם מתברר מיד בראיון הראשון שמדובר באדם בעל יכולת שיכול לסדר את ילדו בכוחות עצמו. איננו מנהלים סטטיסטיקה מי הם הילדים האלה. אבל אני מבין שחבר הכנסת אליעד גם איננו מתכוון לילדים אלה. הוא מתכוון לאלה שלדעתנו ראויים להתקבל לפנימיה, אך פניותיהם מושבות ריקם. ובכן מדובר במאות לא מעטות של ילדים. ושוב, זה מתרכז בעיקר ברמות הנמוכות, הנזקקות ביותר.

הרגשתי מעין תרעומת בדברי חבר הכנסת אליעד: משום מה אין אתם מעודדים, אין אתם מנסים לשכנע. יש גופים שעושים זאת, יש מוסדות שעושים זאת, שלדעתי זה תפקידם והם מסוגלים לעשות זאת יותר טוב מאשר עליית הנוער. מי הם? אם הילד לא נשר, הוא נמצא בכיתה. יש מורה, יש מחנך, יש מנהל בית-הספר, קצין ביקור סדיר, עובדת סוציאלית. אנחנו היינו רוצים לקבל את הילדים מהמוסדות המאורגנים האלה. אני חושב שזה לא יהיה רציני לומר שבשיחה עם הילד וההורים, שבמקרה הטוב נמשכת שעה וחצי או שעתיים, אנחנו נוכל להיכנס לכל הבעיות של המשפחה, עד כדי לשכנע אותם ללכת לזה. משום כך אנחנו דורשים הסכמה מלאה מצד ההורים והילדים.

לשאלה האם אין צורך להוריד את הגיל -

כן, אנחנו דנים בכעיה זו. עשינו את הצעד הראשון השנה. הגישה המסורתית של עליית הנוער היתה: לגבי בנים - מגיל 13, לגבי בנות - מגיל 12. כלל זה קיים כבר שנים. ההנחה היא שילדה בגיל זה מפותחת יותר מילד. השנה העמדנו את הגיל לגבי בנים ובנות על 12. נוסף לכך, נתקבלו מאות ילדים גם בגיל צעיר יותר. עד עכשיו אמרנו שיש לעשות זאת רק במקרים מיוחדים. השנה המקרים המיוחדים היו רבים הרבה יותר. עשינו זאת למשל לגבי הגרוזינים, בקנה מידה די ניכר. אבל גם בתוך הנוער הישראלי יש כבר קבוצה ניכרת כזאת. יש לבטים, יש ויכוחים, יש נימוקים לכאן ולכאן. יש מחנכים ותיקים של עליית הנוער שסבורים שהוצאת ילד מהמשפחה בגיל צעיר מדי אינה טובה, מזיקה, וישנה תמיד הדילמה הקשה לשקול בין המשפחה והחינוך הפנימייתי. יש התמודדות. לא נפלה הכרעה. מאידך יש מחנכים בעליית הנוער הסבורים שבתנאים מסויימים יש להוריד את הגיל.

בזה לא עניתי על השאלה של חברת הכנסת

הרמן. זה דבר מקובל בעולם כולו, ששיקום ילד טעון שיפוח, ובעיקר בתחום הקוגניטיבי, ככל שאתה מקדים בזה - מובן שזה יותר טוב. זה חל על מערכת החינוך כולה. משום כך ההליכה של משרד החינוך בשנים האחרונות לגיל הרך, לגיל הצעיר וכו'. זה נכון. אבל זה עדיין אינו יכול להביא למסקנה - גם אם העובדה נכונה - שיותר כבר בגיל הרך לנתק את הילד מהמשפחה. הייתי אומר שצריך לשקול את זה היטב, ורק אם המקרה הוא מל כך רציני, אפשר לקחת ילד לפני גיל ההתבגרות ולהרחיק אותו מאמו או מאביו.

יש מקרים של הצלת נפשות.

מ. ידיד:

לכן אני אומר: פרט למקרים קשים ביותר, רציניים ביותר. יש לנו מקרים כאלה.

ש. עדיאל:

אבל אלה שמתנגדים לכך אומרים שאלה באמת צריכים להיות מקרים בודדים, שמצמצמים למקרים הקשים ביותר.

חבר הכנסת אליעד שאל: איזו צעקה הרמנו.

תפקידנו לא לצעוק. כפי שאמרת, עליית הנוער זה גוף וולונטרי ולא ממלכתי, שפועל במסגרת מצומצמת. החיוב שבדבר הוא הפעולה במסגרת המצומצמת. הגוף הזה מצביע על דברים מטויימים, מציג אותם לפני הגופים שלפניהם הוא צריך להציגם. בשנה שעברה הצגנו את הדברים בפני ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית. ושני גופים אלה, על סף הצגת דברים זו, אישרו תקציבים גדולים מאד, על כל פנים תקציבים של עשרות מיליונים, כדי לתרום תרומה בתחום הזה. זה פה שעליית הנוער עשתה. אשר לדברים אחרים שאתה מתכוון אליהם - אני חושב שזה שייך לגופים הפמסלתיים, לא לעליית הנוער.

נשאלתי האם יש תכנון לעתיד, מעבר למספר

של 4,600 ילדים. המספר הזה, ככל מספר, הוא כמובן שרירותי. אז נעשה חישוב, ונמצאו איזו שהיא קומבינציה, שזה 4,600. התכנון הוא כזה: אנחנו מתכוונים לקלוט את 4,600 הילדים בערך בתקופה של 3-4 שנים. תמיד מדובר ב-4,600 נוספים, כי עליית הנוער כל הזמן קלטה. בתשל"ג קלטנו 1,379 ילדים נוספים. אנחנו חושבים שבתשל"ד המספר לא יהיה יותר קטן; להיפך, יש תקווה מבוססת שהמספר יהיה יותר גדול. אנחנו מקוים, אולי אפילו תוך שלוש שנים - ואם לא, קצת למעלה מזה - להשיג את השלב הראשון. בכל התכנון נאמר שזה השלב הראשון. לאחר השלב הזה אנחנו מקוים שיהיה שלב שני, שבו שוב יהיה כמספר הזה. על כל פנים זו לא תכנית שמישהו פעם חשב שיש להסתפק בה.

האם עליית הנוער מתכננת הקמת מוסדות

משלה, מוסדות מסודרים? רק כדי לתת לך פושג: להקמת מוסד פנימייתי לא גדול, כצעד ראשון דרוש סכום שודאי מתקרב ל-10 מיליון לירות. אלה סכומים עצומים. אינני חושב שיש היום בכוחה של הסוכנות היהודית להקים מוסדות בקנה מידה גדול. לעומת זאת עשינו דבר אחר: ישבנו מר שמואלי ואני ועוד חברי פמסרד החינוך ותכננו במשותף פה ניתן לעשות כדי להרחיב את כושר הקליטה של המוסדות הקיימים. כי קודם כל צריך לנצל את המוסדות הקיימים. אגב, אני מכיר קצת מוסדות בארצות אחרות, ואינני חושב שמדינת ישראל צריכה להתבייש במוסדות שיש לה, בעיקר בכפרי הנוער שיש לה. כל המאמצים שלנו עד עכשיו הם בכיוון של הרחבת כושר הקליטה של המוסדות הקיימים, אם כי פה ושם העלינו גם את האפשרות של ניצול מוסד בטוש או מוסד אחר להקמת מוסד חדש. לדעתי יש צורך במוסדות חדשים בשביל הרמות הנמוכות ביותר. זה צורך חיוני.

יש מעקב אחרי הטיפוח, מהיום הראשון

שהתכנית הופעלה. התכנון נעשה יחד עם מכוון סאלד, עוד לפני שהפעלנו את תכניות הטיפוח השונות שלנו. אנחנו נמצאים היום בשנת המעקב הראשונה. מעקב כזה הוא חסר משמעות אם הוא נעשה רק במשך שנה אחת. אנחנו משערים ומקוים שבתוך השנה השניה נוכל כבר לקבל את התוצאות הראשונות של מכוון סאלד. פה שיש לנו עד עכשיו אלה הדיים, אמנם סובייקטיביים, של מחנכים, מדריכים, מורים ומנהלים. ההדיום הם חיוביים, אפילו חיוביים מאד, אבל כאמור זה דבר סובייקטיבי, לא דבר מבוסס, אם בכלל יש דברים מבוססים בחינוך.

נשאלתי אם נרצה להרחיב את הניסוי.

אנחנו נרחיב אותו. בתשל"ד נכפיל את היקפו לעומת תשל"ג, וזה בעיקר על יסוד ההדיום שקיבלנו.

חבר הכנסת כץ שאל מה הן הפרובלימות

העיקריות בחינוך הפנימייתי. אשיב על כך בסוף.

מדוע הקיבוצים לא קלטו יותר ילדים?

אמרתי בפתח דברי שהמוסדות של התנועות הקיבוציות היו מעוניינים מאד

9.7.1973 - ש. עדיאל

היו אפילו חבריים שהלכו מקיבוץ לקיבוץ, כפי שאנחנו עשינו, הלכנו מקיבוץ לקיבוץ וביקשנו. ואם בכל זאת המספר לא גדל (ובאמת היום אנחנו מצליחים רק לשמור על המספר ולא יותר), הסיבות לכך כפי שאני רואה אותן - זו כמובן ראייה טובה יקטיבית שלי, ייתכן שהיא נכונה וייתכן שלא - הן אחדות:

קודם כל, בית-הספר הקיבוצי עובר בצעדי ענק מטשטוס של בית-ספר מקופי לסטטוס של בית-ספר אזורי. וכשהוא עובר להיות בית-ספר אזורי - החברה העצמאית, שזה היה הטיפוס הקונבנציונלי של עליית הנוער, שבקיבוץ מסויים היה קיים בית-ספר, אבל היתה קיימת חברה עצמאית - החברה העצמאית הזאת הולכת ומצטמצמת.

בבית-הספר האזורי קיימות שתי אפשרויות: החברה הזאת של עליית הנוער, של אותו נוער מצוקה, יכולה להיות כיתה מיוחדת; או שהיא יכולה להיכלל בכיתות של ילדי הקיבוץ. הקיבוצים אינם רוצים להוריד את הרמה החינוכית שלהם על-ידי הכללת נוער ברמה לימודית נמוכה יותר. זה בעיני הנימוק המכריע, נימוק שבכל מקרה אפשר להבין אותו, גם אם לא תמיד אפשר להסכים לו. זה הנימוק הראשון.

יש נימוק שני: כשהקיבוצים קלטו את הנוער הישראלי המסורתי, ובעיקר על הנוער העולה, זו לא היתה רק קליטה לימודית-חינוכית, זו היתה קליטה אידיולוגית, שהיתה קשורה בארבע שנות לימוד וחינוך בקיבוץ, אחר כך בהליכה לגרעין, או במילואים לקיבוץ או ביצירת קיבוץ חדש. זו היתה הדרך המסורתית של עליית הנוער מאז ראשיתה. הנוער הפונה אלינו היום, הוא והוריו, רואים בקיבוץ יותר ויותר מקום לימוד וחינוך בלבד, שבתום תקופת הלימודים עוזבים אותו, אם כי יש מספר לא מבוטל של צעירים שגם אחר כך ממשיכים בקיבוץ.

אז מתייצבת לפני הקיבוץ שאלה רצינית: אנחנו לא בית-ספר עירוני שקולט ילדים לתקופה מסויימת, לעתים קרובות אפילו לא לתקופה של ארבע שנים, אלא פחות מזה. השאלה חריפה בעיקר לגבי העולים, וביחוד לגבי העלייה הרוסית. בקרב העולים מרוסיה קיימת שאיפה חזקה ביותר להחזיר את הילד למשפחה בהקדם האפשרי. הקיבוץ אומר: אנחנו לא אולפן שהילד יכול לשבת בו חצי שנה עד שהורים יסתדרו בעבודה ובשיכון.

לי נדמה ששתי סיבות אלה, קשיי האינטגרציה בתוך חכיתה וקשיי ההשתלבות בתוך החברה לאחר תקופת הלימודים, הן שתי הסיבות העיקריות לכך שמספר הילדים הנקלטים בקיבוצים אינו גדל.

אף על פי כן, כדי שלא תהיה אי-הבנה, יש לומר שכל שנה מסיימים וכל שנה קולטים. השומר הצעיר למשל פעיל מאד בקליטת ילדים; אבל לא רק הוא. לפני שלוש שנים שר החינוך כינס את כל מי שעוסק בחינוך פנימייתי ותבע לקלוט 1,000 ילדים נוספים. הוא רצה שהקיבוצים יקלטו 1,000 ילדים נוספים. זה לא מתגשם.

יש לנו עוד היום חברות עצמאיות. הצבעתי על תהליך, לא אמרתי שזה נפסק לחלוטין. כאשר מדובר בחברות עצמאיות, הקיבוצים מוכנים גם לקבל רמה נמוכה יותר. כשמדובר בכיתות משולבות, הדרישה היא לרמה גבוהה יותר. ואנחנו עושים כמיטב יכולתנו כדי לספק את האנשים.

האם קיים מעקב אחרי הרמות השונות בפנימיות? לא. החלוקה הזאת לפי המות הונהגה בראשית תשל"ג. לא קיים מעקב. אנחנו חושבים שמעקב כזה ייעשה, אלא שזה לוקח זמן.

מה עושים כדי לממש קליטת ילדים משתי הרמות הנמוכות? עליית הנוער עשתה דבר אחד: היא לקחה על עצמה את כל העול של החזקת המוסדות. יש לנו היום שלושה מוסדות: רמת הדסה, שהוא אגב מוסד לתפארת, קרית-יערים על-ידי ירושלים, ועכו. למוסד ברמת הדסה אנחנו קוראים מוסד מכינות. יש פה השקפה חינוכית מסויימת. זהו מוסד לשנתיים, לכל היותר שלוש, שקולט ילדים בגיל 12-13. אז כמובן כל מחנך יכול לשאול למה זה רק שנתיים. המטרה המוצהרת והאמיתית היא לא ליצור מוסד קבע לילד, אלא מוסד זה צריך לשמש מכינה משקמת המאפשרת לילד לחזור למשפחתו ולמקומו ולהמשיך בבית-ספר מקצועי בתכנית לימודים רגילה. ובאמת אחרי שנתיים-שלוש יוצאים ילדים מקרית-יערים ורמת הדסה

9.7.1973 - ש. עדיאל

וממשיכים בצורה זו. זו היתה אחת התפיסות היסודיות של המכינות, ובכך עליית הנוער קיבלה על עצמה את כל העול הזה. ילד במוסד כזה עולה כמעט כפליים מאשר במוסד אחר.

שנית, בכל פגישה עם משרד החינוך אנחנו מבקשים: הבה נוסיף למוסדות האלה. ויש הבנה פלאה בענין זה. לפשל בעכו יש לנו מוסד גדול, לא מנוצל עדיין, פרובלימטי. אבל יש לנו שם אפשרויות הרחבה.

אגב, אני רוצה לציין שבת-הספר בכל המוסדות הם בתי-ספר של משרד החינוך, וכל ההוצאות הכרוכות בלימודים, תכניות לימודים וכו', הן של משרד החינוך.

חבר הכנסת כץ שאל האם יש לנו נתונים על התחלקות התלמידים ברמות השונות בין המוסדות השונים. אם הכוונה היא לנתונים משוערים, אתה יכול לקבל אותם. אלה אינם נתונים שאנחנו נפרסם. אם אתה שואל על מוסד מסויים, יגידו לך: שליש כך, חצי כך, וכו'. אם כוונתך למבחן כללי שניתן בכל המוסדות, הקובע תוצאות אובייקטיביות, זה איננו קיים, ואיננו בטוח אם נעשה זאת.

א. כץ: הכוונה שלי היא זו: 42% הילדים ברמה ב' - היכן הם מופיעים בתוך עליית הנוער,

כמה הולכים לקיבוצים וכו'?

ש. עדיאל: אתה יכול לקבל את זה. לקראת תשל"ד הפנינו למוסדות בכלל כ-1,600 ילדים. אתה יכול לקבל נתונים מדוייקים של מספר הילדים פרמה א', לאיזה מוסדות הופנו, לאיזו קבוצה, וכך הלאה.

יש עוד דבר: קבוצה ד' זו קבוצה שאיננו מפנים אותה למכינות על פי מבחן קיבוצי. אם המבחן הקיבוצי מראה שהילד הוא פ-40 ומטה, לא ממשיכים. כלומר מגיעים למסקנה שהמבחן כבר לא מאבחן יותר. הילד נשלח לאחת משתי התחנות הפסיכולוגיות של עליית הנוער, בירקשלים או בחיפה. הוא עובר מערכת של מבחנים, לא רק מבחני הישגים, ואחר כך מחליטים היכן מקומו של הילד.

חברת הכנסת הרמן שאלה האם יש לשפל בבני טובים מבי העולים, או שמוטב להתרכז בנוער מצוקה.

ז. הרמן: שאלה זו הופנתה אלי מאחד התומכים הגדולים של עליית הנוער בארצות-הברית.

ש. עדיאל: התשובה של עליית הנוער עד עכשיו היתה: אין להציג את הענין בצורה כזאת, או זה או זה. אשר לעולים - אנתח את זה קצת. מספר ילדי העולים בארצות-הברית שבאים לפנימיות הוא קטן. למוסד הפנימייתי אין יוקרה בארצות-הברית, כשם שיש לו ברוסיה, במידה מסויימת בארצות אירופה המרכזית, בעיקר באוסטריה. היום הקליטה היא בעיקר מבין ילדי העולים מרוסיה. כרגע מתחנכים בעליית הנוער קרוב ל-1,800 ילדים מעולי רוסיה. הקבוצה השניה הגדולה היא זו של ילדי עולי מרוקו, ואחריה, לפי הסדר, פרס, הודו, תורכיה. באים ילדים מכל הארצות. לאשרנו יש לנו גם ילדים מעיראק, סוריה ולבנון, כמובן במספרים קטנים.

הקבוצה השניה של ילדי עולים, שהיא ספק מצוקה, ספק רווחה, זו הקבוצה של אמריקה הלטינית, ואולי גם צרפת. מאמריקה הלטינית יש לנו עליה ניכרת. מצרפת לצערנו העליה הצטמצמה מאד מאד. והארץ השלישית היא ארצות-הברית.

אני מציין זאת, משום שגם כשאנחנו מטפלים בעולים, לפי האומדן שלי אנחנו מטפלים ב-90% ילדי מצוקה או ילדים מארצות מצוקה. לארגונים מסויימים בארצות אחרות, בעיקר בארצות-הברית ואנגליה, יש אלרגיה נגד בני טובים. נשות הדסה אינן יכולות לסבול

9.7.1973 - ש. עדיאל

אותנו ממש. אף על פי כן נשארנו נאמנים לקו של עליית הנוער, וזה גם קו של הסוכנות, שזוהי אחת הפריבילגיות שיש לכל עולה חדש. אבל הם לא מתקבלים לעליית הנוער ללא תשלום. אחד הדברים שדורשים מעולים הוא תלוש המשכורת של האב, אם הוא הסתדר בעבודה. ואם הוא בעל יכולת, הוא משלם. כלומר, זה לא כך שהילד מתקבל בכלל ללא תשלום.

אם נצטרף יחד את אחוז הילדים העולים מארצות המצוקה ואת הגוש הגדול של נוער ישראלי, הרי שניהם יחד התרכזו בצורה מכרעת ממש באוכלוסייה בצרכת מבחינה סוציאלית. ואותם הבודדים שישנם, למען העקרון נדמה לנו שכדאי שהם יהיו.

אשר למספר הילדים שאנחנו קולטים ממשפחה אחת - יש כלל בעליית הנוער, והוא כבר קיים הרבה שנים, שלא מתקבלים יותר משני ילדים ממשפחה אחת. הסיבה לכך פשוטה: לחלק את מספר המקומות שישנם בין הרבה משפחות. מובן שיש הרבה משפחות שרצוי היה להוציא מהן ארבעה וחמשה ילדים. אבל כבר שנים קיימת הגחיה זו, כדי לאפשר להרבה משפחות להיכלל בזה. אני מניח שהגיע הזמן לבדוק גם את ההנחיה הזאת.

היו"ר א. רימלש: אני מציע שנפסיק כאן. בישיבה הבאה נשמע את המשך תשובותיו של מר עדיאל, וכמו כן נשמע את דבריהם של ד"ר רוזנפלד ומר שמואלי.

אני מודה לכם. הישיבה נעולה.

הישיבה נסתיימה בשעה 13.10.